

УДК 343.214+340.134(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.4.10>

ПРИНЦИПИ МОДЕРНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Загиней-Заболотенко З.А.,
*доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України
ORCID: 0000-0002-8679-124X*

Загиней-Заболотенко З.А. Принципи модернізації кримінального законодавства України.

У статті встановлено, що модернізація кримінального законодавства України повинна здійснюватися з урахуванням загальних принципів правотворчості, принципів кримінального права як галузі права, а також спеціальних принципів кримінально-правової правотворчості, до яких віднесено принципи розумності, повноти кримінально-правового припису та відсутності прогалин, синхронізації. Принцип розумності характеризується такими вимогами, як обґрунтованість, розсудливість, обачність та доцільність. Цей принцип означає, що модернізація повинна бути обґрунтованою, розсудливою, обачною та доцільною, що в комплексі забезпечує передбачуваність кримінального законодавства України, його адаптивність до сучасних викликів. Обґрунтованість – достатність підстави для модернізації кримінального законодавства України, що має бути обґрунтовано передусім у пояснювальній записці до коригуючого закону, супровідних документах до нього. Розсудливість виступає механізмом реалізації раціональної, зваженої та соціально орієнтованої кримінально-правової правотворчості, відповідно до якої модернізоване кримінальне законодавство України здатне досягати поставленої мети, зберігаючи баланс між кримінально-правовим забезпеченням охорони суспільства і дотриманням прав людини. Обачність є проявом раціонального і соціально орієнтованого законодавчого мислення, яке ґрунтується на здоровому глузді та прагненні досягнути справедливого співвідношення між кримінально-правовим забезпеченням охорони суспільних інтересів та дотриманням прав і свобод людини. Доцільність передбачає адаптивність кримінального законодавства до сучасних викликів та технологічних трансформацій, повинна ґрунтуватися на балансі динамізму та стабільності цього законодавства. Принцип повноти кримінально-правового припису та відсутності прогалин виступає стратегічним орієнтиром адаптації кримінального законодавства України до нових соціальних реалій, викликів, забезпечуючи його ефективність, прогнозованість та системність. Принцип синхронізації під час модернізації кримінального законодавства України спрямований на те, щоб гармонізувати кримінальне законодавство України як саме по собі (тобто забезпечити внутрішню синхронізацію), так і з нормами інших галузей права, що регламентуються регулятивним законодавством, а також з міжнародними нормами (тобто забезпечити зовнішню синхронізацію).

Ключові слова: модернізація кримінального законодавства України, кримінально-правова правотворчість, принципи модернізації кримінального законодавства, кримінальне законодавство України, принцип розумності, принцип повноти кримінально-правового припису та відсутності прогалин, принцип синхронізації, принципи кримінального права, верховенство права, законність.

Zahynai-Zabolotenko Z.A. Principles of modernization of criminal legislation in Ukraine.

The article establishes that the modernization of Ukraine's criminal legislation should be carried out taking into account the general principles of lawmaking, the principles of criminal law as a branch of law, as well as the special principles of criminal lawmaking, which include the principles of reasonableness, completeness of criminal law provisions, and the absence of gaps and synchronization. The principle of reasonableness is characterized by such requirements as justification, prudence, caution,

and expediency. This principle means that modernization must be justified, prudent, cautious, and expedient, which together ensure the predictability of Ukraine's criminal legislation and its adaptability to modern challenges. Justification means sufficient grounds for modernizing Ukraine's criminal legislation, which must be substantiated primarily in the explanatory note to the amending law and accompanying documents. Prudence is a mechanism for implementing rational, balanced, and socially oriented criminal lawmaking, according to which Ukraine's modernized criminal legislation is capable of achieving its goals while maintaining a balance between criminal law enforcement for the protection of society and respect for human rights. Prudence is a manifestation of rational and socially oriented legislative thinking based on common sense and the desire to achieve a fair balance between criminal law protection of public interests and respect for human rights and freedoms. Appropriateness implies the adaptability of criminal legislation to contemporary challenges and technological transformations and should be based on a balance between the dynamism and stability of this legislation. The principle of completeness of criminal law provisions and the absence of gaps is a strategic guideline for adapting Ukrainian criminal law to new social realities and challenges, ensuring its effectiveness, predictability, and consistency. The principle of synchronization during the modernization of Ukraine's criminal legislation is aimed at harmonizing Ukraine's criminal legislation both in itself (i.e., ensuring internal synchronization) and with the norms of other branches of law regulated by regulatory legislation, as well as with international norms (i.e., ensuring external synchronization).

Key words: modernization of criminal legislation of Ukraine, criminal lawmaking, principles of modernization of criminal legislation, criminal legislation of Ukraine, principle of reasonableness, principle of completeness of criminal law provisions and absence of gaps, principle of synchronization, principles of criminal law, rule of law, legality.

Постановка проблеми. Згідно зі ст. 3 Закону «Про правотворчу діяльність» правотворча діяльність здійснюється відповідно до принципів: верховенства права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя; пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; демократичності; пропорційності; необхідності та обґрунтованості; системності; наукового забезпечення; ресурсної забезпеченості [1]. Саме такі принципи можна вважати наскрізними та універсальними, які пронизують усі сфери правотворчої діяльності. Водночас, конкретний вид правотворчості у відповідній галузі має свої принципи, притаманні відповідному виду правотворчої діяльності.

Виокремлення принципів кримінально-правової правотворчості, а також її модернізації, має визначатися з урахуванням особливостей кримінально-правового регулювання.

Метою статті є визначення переліку та змісту принципів модернізації кримінального законодавства України.

Стан опрацювання проблематики. Ні в теорії права, ні тим більше в кримінально-правовій доктрині питання про принципи модернізації законодавства / кримінального законодавства не є вирішеним. Окремі аспекти висвітлення відповідних питань є у наукових працях Т.А. Бобрової, М.Ю. Гунько, В.М. Косовича, Н.М. Пархоменко, В.І. Риндюк, О.І. Ющика та інших учених. У теорії кримінального права виокремимо в цій царині доробок Д.О. Балобанової, В.О. Навроцького, М.І. Хавронюка та інших учених-криміналістів, які так чи інакше торкалися проблематики змін та доповнень кримінального законодавства України.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, спеціальними принципами кримінально-правової правотворчості доцільно визнавати такі: принцип розумності; принцип повноти кримінально-правового припису та відсутності прогалин; принцип принцип синхронізації.

Принцип розумності є складовою верховенства права та загалом належить до загальних принципів права. «Принцип розумності містить такі вимоги: обґрунтованість, послідовність, розсудливість, обачність (відповідність розумним очікуванням), ефективність, доцільність», які повинні однаково висуватися до процесів нормотворчості та правозастосування [2, с. 111]. На наш погляд, під час правотворчої діяльності модернізуючого характеру необхідно орієнтуватися на принцип розумності, вирішуючи питання про те, чи необхідна така модернізація загалом та яким чином вона вплине на подальше кримінально-правове забезпечення охорони відповідного порядку суспільних відносин.

Близьким за своїм значенням до принципу розумності під час здійснення правотворчої діяльності у галузі кримінального права є принцип пропорційності. Так, М.І. Хавронюк, пов'язуючи принцип пропорційності з тим, що кримінальна відповідальність є *ultima ratio*, крайнім засобом реагування держави на протиправні діяння, пише, що «принцип пропорційності також означає, що засоби кримінальної відповідальності встановлюються пропорційно до ступеня тяжкості кримінального правопорушення і більш суворий кримінально-правовий засіб встановлюється та застосовується тільки тоді, коли менш суворого засобу недостатньо для виконання завдання Кримінального кодексу України (далі – КК)». При цьому порушенням принципу пропорційності цей науковець вважає ігнорування факту наявності у КК статті, яка вже передбачає кримінальну відповідальність за певне діяння, законодавець знову криміналізує його, застосовуючи ті самі або схожі формулювання і не виокремлюючи ознак, які дали б змогу чітко розмежувати відповідні кримінальні правопорушення, зокрема за правилами конкуренції статей про спеціальний і загальний склади правопорушення» [3].

На нашу думку, принцип пропорційності та його змістовне наповнення, запропоноване М.І. Хавронюком, не повною мірою узгоджується зі звичною правовою суттю принципу пропорційності «як необхідної складової верховенства права». Принцип пропорційності, в якому б значенні та на якому рівні він би не застосовувався, правотворчому чи правозастосовному, стосується тих чи інших обмежень у сфері користування конституційними свободами і правами людини, з свободою розсуду та дискреційними повноваженнями, завдання якого – обмежити розсуд компетентного органу до тієї межі, що необхідна для задоволення відповідної мети [4]. На нашу думку, ті недоліки у тексті КК, які описує М.І. Хавронюк, стосуються порушення не принципу пропорційності, а принципу розумності.

Як зазначалося вище, принцип розумності містить такі вимоги: обґрунтованість, послідовність, розсудливість, обачність (відповідність розумним очікуванням), ефективність, доцільність. Не всі з указаних вимог можливо виокремити в аспекті характеристики кримінально-правової правотворчості. Йдеться передусім про ефективність, яка, як відомо, може бути «вимірною» лише після набрання чинності кримінально-правового припису та його дії протягом певного часу.

Обґрунтованість як вимога розумності означає достатність підстави для модернізації кримінального законодавства України, що має бути обґрунтовано передусім у пояснювальній записці до коригуючого закону, супровідних документах до нього. Вважаємо, що найбільш важливе значення для встановлення обґрунтованості внесених змін та доповнень до КК відіграють такі складові пояснювальних записок, як обґрунтування необхідності прийняття законопроекту, його цілі та завдання, а також загальна характеристика й основні положення законопроекту.

Розсудливість, як пише К.О. Мандрікова, пов'язується зі здоровим глуздом [2, с. 18]. Ця дослідниця пише, що «відповідність здоровому глузду – це відповідність певному універсальному, прийнятному розумінню конкретної ситуації. З цією вимогою тісно пов'язане поняття «розумні очікування», тобто очікувані дії від конкретної особи у конкретній ситуації, відповідність поведінці середньої розумної людини у конкретній ситуації (цю вимогу буде описано далі). Відповідність здоровому глузду, розуму процесу створення норм права зазвичай пов'язують із так званою презумпцією розумного законодавця, тобто ідеєю про апріорну розумність законодавства та його автора» [2, с. 61].

Розсудливість, на наш погляд, є важливою вимогою принципу розумності кримінально-правової правотворчості. Вимога розумності передбачає, що законодавець у процесі модернізації кримінального законодавства України повинен діяти за мірками здорового глузду, демонструючи обачність, об'єктивність і раціональність у прийнятті рішень стосовно такої модернізації, її необхідності та доцільності, а також шляхів її здійснення. Вважаємо, що розсудливість законодавця проявляється в кількох взаємопов'язаних аспектах. Передусім законодавець повинен урахувати реальні соціальні умови, які впливають / можуть впливати на модернізацію кримінального законодавства України. Законодавець, керуючись здоровим глуздом, має формулювати такі кримінально-правові норми, що відповідають реаліям суспільного життя та практиці застосування кримінального законодавства України. Окрім того, законодавець повинен прагнути до того, аби прийнята ним норм була передбачуваною та визначеною. Здоровий глузд вимагає від законодавця уникати нелогічних або суперечливих формулювань, які можуть призвести до неоднозначного тлумачення та зловживань піз час правозастосування. Норма повинна бути структурно зрозумілою та передбачуваною для тих, на кого вона поширюється.

Розсудливість пов'язана з вимогою обґрунтованості, яка характеризувалася вище, однак, на відміну від обґрунтованості, розсудливість підкреслює якісний, розумний характер прийняття рішення, що спирається не лише на статистичні дані та дослідження, а й на інтуїтивну оцінку доцільності кримінально-правової норми у конкретних соціальних умовах. Здоровий глузд виступає критерієм оцінки, наскільки пропоновані норми є справедливими, реалістичними та суспільно корисними.

Отже, розсудливість як вимога принципу розумності виступає механізмом реалізації раціональної, зваженої та соціально орієнтованої кримінально-правової правотворчості, відповідно до якої модернізоване кримінальне законодавство України не лише формально відповідає загальним вимогам правотворчості, а й здатне досягати поставленої мети, зберігаючи баланс між кримінально-правовим забезпеченням охорони суспільства і дотриманням прав людини.

Обачність, на думку К.О. Мандрікової, як вимога розумності під час здійснення правотворчості передбачає за необхідне співвіднесення дій законодавця / ініціаторів законопроектів із правомірними очікуваннями інших [2, с. 111]. Вважаємо, що вимога обачності вказує на те, що законодавець повинен формулювати такі кримінально-правові приписи, які відповідають розумним очікуванням громадян щодо кримінально-правових норм самих по собі і наслідків їх застосування. Обачність під час здійснення модернізації кримінального законодавства України передбачає врахування очікувань професіоналів, зокрема, практичних працівників, від такої модернізації.

Реалізація законодавцем вимоги обачності забезпечує передбачуваність кримінального законодавства України, може ефективно запобігти помилкам під час правозастосування. Наприклад, встановлюючи кримінальну відповідальність за певні суспільно небезпечні діяння, законодавець повинен орієнтуватися на очікування громадян, щодо того, яка саме поведінка повинна бути криміналізована, що забезпечує як легітимність самого кримінального законодавства України, так і сприйняття його суспільством як справедливого. Обачність, окрім того, стосується й необхідності оцінки потенційних наслідків застосування кримінального закону

Таким чином, обачність як вимога розумності модернізації кримінального законодавства України у кримінально-правовій правотворчості є проявом раціонального і соціально орієнтованого законодавчого мислення, яке ґрунтується на здоровому глузді та прагненні досягнути справедливого співвідношення між кримінально-правовим забезпеченням охорони суспільних інтересів та дотриманням прав і свобод людини.

Доцільність як вимога розумності модернізації кримінального законодавства України виступає критерієм оцінки необхідності, обґрунтованості та ефективності внесення змін і доповнень до КК. Модернізація кримінального законодавства України повинна здійснюватися не механічно, а з урахуванням конкретних реалій (соціальних, економічних, технологічних, культурних тощо), а також практичних результатів застосування кримінального законодавства України. Так, модернізація кримінального законодавства України може відбуватися на підставі чіткої ідентифікації ініціатором законопроекту проблемних аспектів кримінального законодавства України, які свідчать, наприклад, про наявність певних прогалин кримінально-правового регулювання, проблем, з якими стикається судова практика. Під час ухвалення постанов Верховним Судом (далі – ВС), формулюючи правові позиції чи правові висновки, може тим самим сигналізувати законодавцю про доцільність модернізації кримінального законодавства України, не підміняючи законодавця.

Наприклад, об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС), вирішуючи питання про те, що слід розуміти під вчиненням крадіжки в умовах воєнного стану зазначила, зробила правовий висновок, що за ч. 4 ст. 185 КК кримінальна відповідальність передбачена за вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану на території, на якій він введений. При цьому суд касаційної інстанції вказав на те, що суд шляхом здійснення правосуддя лише застосовує норми закону, однак не може перебирати на себе функції законодавчого органу та своїми рішеннями відступати від правових норм чи змінювати їх. Виходячи з наданих законом ВС повноважень, він повинен лише застосовувати норми закону, але аж ніяк не може підміняти законодавчий орган влади та своїми рішеннями відступати від норм закону, змінювати їх зміст, тим самим спотворювати закріплену в них законодавчу мету [5].

Таким чином, ККС вказав на доцільність модернізації кримінального законодавства України в частині використання кваліфікуючої ознаки, яка полягає у вчиненні кримінального правопорушення в умовах воєнного стану.

Вимога доцільності передбачає, що модернізація повинна здійснюватися шляхом оптимізації існуючих правових механізмів, а не бути результатом безсистемного прийняття кримінально-правових норм. Доцільність модернізації кримінального законодавства України передбачає врахування нових форм кримінально-правових загроз, зокрема тих, що пов'язані з цифровізацією, кіберзлочинністю, міжнародною злочинністю та іншими сучасними викликами. Тобто, доцільність модернізації кримінального законодавства України передбачає його адаптивність до сучасних викликів та технологічних трансформацій. При цьому вимога доцільності модернізації кримінального законодавства України повинна ґрунтуватися на балансі динамізму та стабільності цього законодавства. Модернізація кримінального законодавства України лише тоді може визнаватися доцільною, коли вона спрямована на підвищення ефективності кримінально-правового регулювання та не спрямована на законодавчу інфляцію у результаті хаотичного та безсистемного коригування кримінального законодавства України.

Отже, принцип розумності модернізації кримінального законодавства України означає, що така модернізація повинна бути обґрунтованою, розсудливою, обачною та доцільною, що в комплексі забезпечує передбачуваність кримінального законодавства України, його адаптивність до сучасних викликів, що потребує кримінально-правового забезпечення охорони відповідного порядку суспільних відносин та превалювання здорового глузду під час вирішення питання про коригування кримінального законодавства України.

Принцип повноти кримінально-правового припису та відсутності прогалин. Указаний принцип, на нашу думку, виступає стратегічним орієнтиром адаптації кримінального законодавства України до нових соціальних реалій, викликів, забезпечуючи його ефективність, прогнозованість та системність. У разі, коли кримінально-правовий припис викладено у КК максимально повно, він здатний бути ефективною умовою реалізації кримінального законодавства України. Здійснюючи модернізацію кримінального законодавства України, законодавець повинен максимально повно враховувати нові види кримінальних правопорушень, які раніше в судовій практиці не зустрічалися, однак у результаті оновлення та трансформації суспільних відносин здатні спричинити істотну шкоду відповідному порядку суспільних відносин. Окрім того, модернізація кримінального законодавства України з огляду на принцип повноти та відсутності прогалин передбачає передусім актуалізацію кримінально-правових норм та їх узгодженість з регулятивним законодавством України, а також з нормами міжнародного кримінального права та міжнародного гуманітарного права, що вказує на цілісну повноту кримінального законодавства України та відсутність у ньому прогалин.

Принцип повноти кримінально-правового припису є важливою вимогою забезпечення цілісності та ефективності кримінального законодавства України. Цей принцип передбачає, що кожна нова кримінально-правова норма повинна бути сформульована таким чином, щоб вона не створювала нормативну прогалину, тобто не залишала певні суспільно небезпечні діяння поза правовим регулюванням. З метою забезпечення відсутності прогалин нові норми повинні включати всі необхідні елементи складу кримінального правопорушення (якщо йдеться про забороняючу кримінально-правову норму), визначати не лише саму кримінальну відповідальність, а й умови її застосування, а також передбачати пропорційні кримінально-правові санкції. При цьому законодавець повинен враховувати розвиток кримінологічних досліджень, актуальні проблеми криміногенної ситуації у державі. Важливо, щоб кримінально-правовий припис був чітко та однозначно сформульований та виключав можливості правової невизначеності або суперечностей як між кримінально-правовими нормами, так і між відповідними нормами та нормативними положеннями регулятивного законодавства України.

Як зазначається у ст. 1 Закону «Про правотворчу діяльність», його дія поширюється, зокрема, на подолання колізій у нормативно-правових актах (п. 7 ч. 1 ст. 1) [1].

Відповідно під час здійснення правотворчої діяльності, зокрема під час внесення змін до КК необхідно зважати на те, наскільки ці зміни не будуть суперечити нормам інших галузей права, на кримінально-правову охорону яких відповідні кримінально-правові норми спрямовані та чи будуть вони ефективними для покращення кримінально-правового забезпечення охорони відповідного порядку суспільних відносин, який сам по собі може регулюватися іншими нормативно-правовими актами.

Принцип *ultima ratio* передбачає вирішення питання про внесення змін до КК крізь призму фрагментарності і субсидіарності кримінального права [6, с. 17]. Дотримання принципу *ultima*

ratio кримінального права передбачає, щоб дії, які заборонені під загрозою покарання, були визнані незаконними також у нормативно-правових актах, що регулюють відповідний порядок суспільних відносин. Це, в свою чергу, вимагає узгодженості між відповідними нормативно-правовими актами та кримінально-правовими нормами. Субсидіарність кримінального права як прояв принципу *ultima ratio* та принцип узгодженості правового порядку повинні передбачати узгодження норм галузей права, які мають на меті організацію порядку суспільних відносин та відповідних кримінально-правових норм, які спрямовані на забезпечення кримінально-правової охорони відповідного порядку.

Принцип синхронізації під час модернізації кримінального законодавства України відіграє важливу роль в цьому процесі, спрямований на те, щоб гармонізувати кримінальне законодавство України як саме по собі (тобто забезпечити внутрішню синхронізацію), так і з нормами інших галузей права, що регламентуються регулятивним законодавством, а також з міжнародними нормами (тобто забезпечити і зовнішню синхронізацію). Модернізація кримінального законодавства України не може відбуватися ізольовано від інших галузей права, оскільки це може призвести до правових колізій, дублювання або правових прогалин.

На нашу думку, принцип синхронізації має такі основні аспекти.

По-перше, під час модернізації кримінального законодавства України потрібно враховувати міжнародні правові стандарти. Україна, будучи частиною міжнародної спільноти, має зобов'язання перед міжнародними організаціями, зокрема ООН, РЄ, та іншими організаціями щодо виконання міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надано ВРУ. Принцип синхронізації забезпечує, щоб кримінальне законодавство України відповідало міжнародним стандартам прав людини, а також було гармонізовано з іншими міжнародно-правовими нормами. Про необхідність модернізації кримінального законодавства України з РЄ, антикорупційними конвенціями йтиметься далі.

По-друге, на сьогодні ефективна модернізація кримінального законодавства України можлива у зв'язку з необхідністю інтеграції українського права у право ЄС. На думку М.І. Хавронюка, європеїзація кримінального права України передбачає п'ять складових: 1) приведення у відповідність до правової системи ЄС (*acquis communautaire*) кримінального законодавства України, а також відповідних судових рішень, які будуть прийматися на його основі; 2) ратифікація договорів РЄ, які Україна поки що лише підписала. Це конвенції: про компенсацію жертвам насильницьких злочинів; про захист довкілля засобами кримінального законодавства; про міжнародні наслідки позбавлення права на керування автомобільним засобом; про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини; проти торгівлі людськими органами; про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями; Другий додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність щодо посилення співпраці та розкриття електронних доказів. Слід також оцінити необхідність приєднання до договорів РЄ, які Україна ще не підписала; 3) аудит відповідності кримінального законодавства України положенням всіх договорів в межах ООН, РЄ, МВФ та інших міжнародних організацій; 4) запозичення позитивного досвіду інших європейських країн щодо кримінально-правового регулювання, насамперед досвіду щодо точної, правильної імплементації положень актів ЄС та міжнародних договорів в межах ООН, РЄ тощо; 5) остаточна відмова від радянсько-російської спадщини [7, с. 18–19].

По-третє, під час модернізації кримінального законодавства України повинна забезпечуватися синхронізація з регулятивним законодавством у відповідній сфері. Стосуватися це повинно як термінологічної, так і змістовної відповідності. Синхронізація кримінального законодавства України з іншими нормативно-правовими актами інших галузей права сприяє правовій визначеності та забезпечує ефективність правозастосування. Особливої важливості така синхронізація має в таких споріднених галузях права, як кримінальне право, кримінальне процесуальне право та кримінально-виконавче право.

По-четверте, синхронізованим повинно бути і кримінальне законодавство України, що є особливо актуальним під час його модернізації. У самому КК не повинно бути таких норм, які б суперечили одна одній і по-іншому здійснювали б кримінально-правове регулювання або дублювали одна одну.

По-п'яте, під час модернізації кримінального законодавства України необхідно адаптувати можливі зміни та доповнення до КК до національних особливостей і потреб кримінально-правового забезпечення охорони. Принцип синхронізації передбачає також врахування специфіки

правової системи України, її історичних, соціальних та економічних умов. Модернізація кримінального законодавства повинна бути адаптованою до реалій національного правопорядку, враховувати досвід правоохоронних органів, судів. Це дозволяє створювати правові норми, що є ефективними в умовах сучасного українського суспільства.

По-шосте, синхронізація під час модернізації кримінального законодавства України передбачає забезпечення взаємодії між різними рівнями правового регулювання – нормативним та правозастосовним з урахуванням результатів наукових розвідок.

Отже, принцип синхронізації вимагає, щоб процес модернізації кримінального законодавства України був уніфікованим, адаптованим до міжнародних стандартів, інтегрованим із іншими галузями права та не містив внутрішніх суперечностей, що забезпечує системність, узгодженість і правову стабільність кримінального законодавства України. Реалізація цього принципу сприяє створенню цілісного, ефективного та сучасного кримінального законодавства, яке здатне адекватно реагувати на нові виклики часу, забезпечуючи кримінально-правове забезпечення охорони порядку суспільних відносин у суспільстві.

Висновки. На підставі аналізу наукової літератури зроблено такі основні висновки проведеного дослідження.

Модернізація кримінального законодавства України повинна здійснюватися з урахуванням загальних принципів правотворчості, принципів кримінального права як галузі права, а також спеціальних принципів кримінально-правової правотворчості, до яких віднесено принципи розумності, повноти кримінально-правового припису та відсутності прогалин, синхронізації.

Принцип розумності характеризується такими вимогами, як обґрунтованість, розсудливість, обачність та доцільність. Загалом принцип розумності модернізації кримінального законодавства України означає, що така модернізація повинна бути обґрунтованою, розсудливою, обачною та доцільною, що в комплексі забезпечує передбачуваність кримінального законодавства України, його адаптивність до сучасних викликів, що потребує кримінально-правового забезпечення охорони відповідного порядку суспільних відносин та превалювання здорового глузду під час вирішення питання про коригування кримінального законодавства України. При цьому:

- обґрунтованість означає достатність підстави для модернізації кримінального законодавства України, що має бути обґрунтовано передусім у пояснювальній записці до коригуючого закону, супровідних документах до нього;

- розсудливість виступає механізмом реалізації раціональної, зваженої та соціально орієнтованої кримінально-правової правотворчості, відповідно до якої модернізоване кримінальне законодавство України не лише формально відповідає загальним вимогам правотворчості, а й здатне досягати поставленої мети, зберігаючи баланс між кримінально-правовим забезпеченням охорони суспільства і дотриманням прав людини.

- обачність є проявом раціонального і соціально орієнтованого законодавчого мислення, яке ґрунтується на здоровому глузді та прагненні досягнути справедливого співвідношення між кримінально-правовим забезпеченням охорони суспільних інтересів та дотриманням прав і свобод людини.

- доцільність передбачає адаптивність кримінального законодавства до сучасних викликів та технологічних трансформацій, повинна ґрунтуватися на балансі динамізму та стабільності цього законодавства. Модернізація кримінального законодавства України лише тоді може визнаватися доцільною, коли вона спрямована на підвищення ефективності кримінально-правового регулювання та не спрямована на законодавчу інфляцію у результаті хаотичного та безсистемного коригування кримінального законодавства України.

Принцип повноти кримінально-правового припису та відсутності прогалин виступає стратегічним орієнтиром адаптації кримінального законодавства України до нових соціальних реалій, викликів, забезпечуючи його ефективність, прогнозованість та системність. У разі, коли кримінально-правовий припис викладено у КК максимально повно, він здатний бути ефективною умовою реалізації кримінального законодавства України.

Принцип синхронізації під час модернізації кримінального законодавства України відіграє важливу роль в цьому процесі, спрямований на те, щоб гармонізувати кримінальне законодавство України як саме по собі (тобто забезпечити внутрішню синхронізацію), так і з нормами інших галузей права, що регламентуються регулятивним законодавством, а також з міжнародними нормами (тобто забезпечити й зовнішню синхронізацію).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата зверн.: 15.11.2025).
2. Мандрікова К.О. Розумність у правовому регулюванні: вимоги до нормотворчості і правозастосування: дис уанд. юрид. наук: 12.00.01; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 196 с.
3. Хавронюк М.І. Порушення принципу пропорційності у змінах до Кримінального кодексу під час війни / вебпортал Центру політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/porushennya-pryntsyphu-proporsijnosti-u-zminah-kryminalnogo-kodeksu-pid-chas-vijny/> (дата зверн.: 15.11.2025).
4. Johan Hulshof The principle of proportionality. URL: <http://www.echamp.eu/news/echamp-e-news/e-newsarchive/2009/aprilmay/the-principle-of-proportionality> (дата зверн.: 15.11.2025).
5. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 15.01.2024 у справі № 722/594/22 (провадження № 51-3186 кмо 22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116446106> (дата зверн.: 15.11.2025).
6. Водянніков О.Ю. Конституція і злочин: теорія криміналізації в світлі конституційної концепції ultima ratio. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. Вип. 96. С. 14–35. DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v96.2022.2>
7. Хавронюк М.І. Європеїзація кримінального права: про що йдеться? *Європеїзація кримінального права України*: мат-ли міжнар. наук. конф., що відбулася 19 груд. 2024 р. / редкол.: Ю.А. Пономаренко (голова) та ін.; Коміс. з питань прав. реформи при Президентові України та ін. Харків: Право, 2025. С. 15–21.